POSTANOWIENIE

Dnia 15 kwietnia 2014 r.

Sąd Okręgowy w Poznaniu Wydział II Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący: SSO Danuta Silska (spr.)

Sędziowie: SSO Marcin Miczke

SSO Ryszard Małecki

po rozpoznaniu w dniu 15 kwietnia 2013 r. w Poznaniu

na posiedzeniu niejawnym

sprawy z wniosku R. R. (1),M. M. (1), D. M. (1), J. M., D. M. (2), M. M. (2), C. S. i R. R. (2)

przy uczestnictwie A. M., L. W., C. Z.

o wpis prawa własności

na skutek apelacji wnioskodawców

od postanowienia Sądu Rejonowego Poznań - Stare Miasto w Poznaniu z dnia 9 września 2013 r.

Kw (...), dz. kw. (...), sk.(...)

postanawia:

I uchylić zaskarżone postanowienie w części dotyczącej A. M. i w tym zakresie wniosek odrzucić;

II w pozostałym zakresie oddalić apelację.

/-/ Marcin Miczke /-/ Danuta Silska /-/ Ryszard Małecki

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 9 września 2013 r. Sąd Rejonowy Poznań – Stare Miasto w Poznaniu oddalił wniosek R. R. (1), M. M. (1), D. M. (1), J. M., D. M. (2), M. M. (2), C. S. i R. R. (2) o wpis w księdze wieczystej nr (...) prawa własności na rzecz wnioskodawców i uczestników postępowania: A. M., C. Z. i L. W., jako współwłaścicieli w niepodzielnej wspólności majątku spadkowego oraz obciążył wnioskodawców kosztami postępowania w zakresie poniesionym. W uzasadnieniu Sąd wskazał, że do wniosku załączono odpis postanowienia Sądu Rejonowego Poznań - Stare Miasto w Poznaniu z dnia 3 października 2012 r., sygn. akt I Ns 501/09, o stwierdzeniu nabycia spadku po M. M. (3), E. M. (1), N. M. I. Z., D. M. (3), G. M. oraz E. B.. Analizując akta przedmiotowej księgi wieczystej Sąd pierwszej instancji ustalił, że w dziale II ujawnieni są jako współwłaściciele przedmiotowej nieruchomości: (...) spółka komandytowa, E. M. (1), D. M. (3), I. M., E. M. (2) oraz M. M. (3) na zasadzie niepodzielnej wspólności spadkowej. Niepodzielna wspólność spadkowa jest wspólnością łączną. Współspadkobierca ma udział w całym majątku, lecz nie w poszczególnych przedmiotach spadkowych. W odniesieniu do tych przedmiotów spadkobiercy są współuprawnieni bez liczbowego oznaczenia wielkości ich udziałów. Niepodzielna wspólność spadkowa jest wspólnością bezudziałową. Wobec powyższego, zdaniem Sądu Rejonowego, tak długo jak wnioskodawca nie przedłoży postanowienia o dziale spadku, sąd wieczystoksięgowy nie może ujawnić aktualnych współwłaścicieli w przypadających im udziałach.

Od powyższego postanowienia apelację wnieśli wnioskodawcy, domagając się jego zmiany i orzeczenia zgodnego z wnioskiem, ewentualnie uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu. Skarżący zarzucili Sądowi Rejonowemu: błędne uznanie, że do dokonania wpisu w księdze wieczystej niezbędne jest przeprowadzenie postępowania o dział spadku, w sytuacji gdy dotychczasowym współwłaścicielom prawo własności nieruchomości przysługiwało na zasadzie niepodzielnej wspólności spadkowej o bezudziałowym charakterze, zaś skarżący i uczestnicy - spadkobiercy dotychczasowych właścicieli - wstąpili w ich miejsce jako współwłaściciele również na zasadzie wspólności łącznej o bezudziałowym charakterze; błędne uznanie, że do dokonania wpisu zgodnie z wnioskiem z dnia 14 czerwca 2013 r. niezbędne jest przeprowadzenie postępowania o dział spadku, wskutek czego powstałaby własność ułamkowa - w sytuacji gdy żaden przepis prawa takiego obowiązku nie przewiduje, zaś bezudziałowy charakter wspólności spadkowej pozwala na dokonanie wpisu własności bez znoszenia wspólności bezudziałowej, obowiązujące przepisy prawa pozwalają zaś na dokonanie w dziale II księgi wieczystej wpisu własności, w której udziały nie są oznaczone; naruszenie art. $626^{(9)}$ k.p.c. poprzez jego zastosowanie w sytuacji, gdy z treści wniosku o wpis z dnia 14 czerwca 2013 r., załączonego do wniosku postanowienia Sądu Rejonowego Poznań - Stare Miasto w Poznaniu z dnia 3 października 2012 r., sygn. akt I Ns 501/09, o stwierdzeniu nabycia spadku oraz treści księgi wieczystej nr (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy Poznań - Stare Miasto w Poznaniu wynika, że istniała podstawa do dokonania wpisu zgodnie z wnioskiem i nie istniały przeszkody do jego dokonania; naruszenie art. 34 zd. 2 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece poprzez jego niezastosowanie w sytuacji, gdy z treści wniosku o wpis z dnia 14 czerwca 2013 r., załączonych do niego dokumentów oraz treści księgi wieczystej nr (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy Poznań – Stare Miasto w Poznaniu wynika, że wnioskodawcy wykazali następstwo prawne po osobach wpisanych jako współwłaściciele w ramach niepodzielnej wspólności spadkowej. W uzasadnieniu skarżący wskazali, że Sąd Rejonowy w istocie bez żadnej podstawy prawnej nałożył na nich obowiązek zniesienia łączącej ich współwłasności o charakterze niepodzielnej wspólności spadkowej. Zgodnie z przepisami prawa, każdy z wnioskodawców jest uprawniony do żądania zniesienia łączącego ich stosunku prawnego powstałego w związku z dziedziczeniem. Odmowa dokonania wpisu bez działu spadku w praktyce uczyniła z tego uprawnienia obowiązek. Osoby wskazane jako spadkodawcy nabyły spadek w 1925 r. na podstawie kodeksu cywilnego obowiązującego na Ziemiach Zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej (BURGERLICHES GESETZBUCH, „BGB"). Zgodnie z § 1922 BGB, ze śmiercią osoby przechodzi jej majątek jako całość na jedną lub więcej innych osób, zgodnie zaś z § 2032 BGB jeżeli spadkodawca pozostawia kilku spadkobierców, spadek staje się wspólnym majątkiem spadkobierców. Paragraf 2033 BGB stanowi zaś, iż każdy współspadkobierca może rozporządzać swoim udziałem w spadku i nie może rozporządzać swoim udziałem w poszczególnych przedmiotach spadku. Przepisy te powszechnie rozumie się jako konstytuujące wspólność przedmiotów wchodzących w skład majątku spadkowego jako wspólność o charakterze bezudziałowym (wspólność łączną, wspólność do niepodzielnej ręki). Udziały o określonym ułamku przysługują spadkobiercom bowiem w samym majątku spadkowym, ale nie w poszczególnych przedmiotach, np. nieruchomościach. Majątek spadkowy po zmarłych spadkodawcach, zgodnie z art. 922 § 1 k.c., przeszedł (bezpośrednio lub poprzez pośrednie dziedziczenie) na wnioskodawców i uczestników postępowania. Z chwilą takiego przejścia wstąpili oni w sytuację prawną spadkodawców, w szczególności stali się współwłaścicielami nieruchomości na zasadzie niepodzielnej wspólności spadkowej, o bezudziałowym charakterze. W świetle powyższego oraz faktu, iż nieruchomość do dnia dzisiejszego objęta jest niepodzielną, bezudziałową wspólnością spadkową, zdaniem skarżących uznać należy, że każdy podmiot, który nabywa udział w spadku po którymkolwiek z współwłaścicieli wpisanych przez Sąd przy zakładaniu księgi wieczystej nr (...) staje się współwłaścicielem nieruchomości na zasadzie niepodzielnej, bezudzialowej wspólności spadkowej, bez możliwości wskazania wysokości poszczególnych udziałów w nieruchomości. Dlatego, zdaniem skarżących, aby dokonać wpisu nie jest potrzebne, jak chce tego Sąd Rejonowy, zniesienie wspólności łącznej i powstanie współwłasności ułamkowej.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja wnioskodawców nie zasługiwała na uwzględnienie.

W pierwszej kolejności wskazać należy, że zgodnie z art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Sąd odrzuca wniosek jeżeli jeden z uczestników postępowania nie ma zdolności sądowej. Zgodnie zaś z art. 64 § 1 k.p.c. w zw. z art.

13 § 2 k.p.c. każda osoba fizyczna i prawna ma zdolność występowania w postępowaniu jako jego uczestnik (zdolność sądowa).

Jak wynika z akt niniejszej sprawy, wskazana jako uczestniczka postępowania A. M. zmarła w dniu 15 sierpnia 2012 r. (k. 161v.). Jej śmierć nastąpiła jeszcze przed wniesieniem przez wnioskodawców do Sądu Rejonowego wniosku o dokonanie wpisu prawa własności, co miało miejsce w dniu 14 maja 2013 r. W dniu wniesienia wniosku A. M. nie posiadała więc zdolności sądowej, co w konsekwencji prowadziło do odrzucenia wniosku w zakresie dotyczącym jej osoby.

Odnosząc się do zarzutów zawartych w apelacji, Sąd Okręgowy podziela stanowisko skarżących, zgodnie z którym do dokonania wpisu w dziale II księgi wieczystej spadkobierców dotychczasowych współwłaścicieli wpisanych na zasadach niepodzielnej wspólności spadkowej, nie jest konieczne przeprowadzenie postępowania o dział spadku.

Zgodnie z art. XVIII dekretu z dnia 8 października 1946 r. Przepisy wprowadzające prawo spadkowe (Dz. U. z 1946 r. Nr 60, poz. 329 ze zm.), w sprawach spadkowych stosuje się prawo obowiązujące w chwili śmierci spadkodawcy, o ile przepisy wprowadzające nie stanowią inaczej. Zasada ta została zachowana w art. LI ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Przepisy wprowadzające kodeks cywilny (Dz. U. z 1964 r. Nr 16, poz. 94 ze zm.), który stanowi, że do spraw spadkowych stosuje się prawo obowiązujące w chwili śmierci spadkodawcy, o ile przepisy wprowadzające nie stanowią inaczej. Nie ulega wątpliwości, że dyspozycjami tych przepisów objęte są wszelkiego rodzaju zdarzenia jednorazowe, np. chwila otwarcia spadku, chwila jego nabycia, tytuł nabycia, wyznaczony krąg spadkobierców. Zdarzenia te raz ustalone trwają w swojej skuteczności. Do ich oceny stosuje się przepisy obowiązujące w dacie śmierci spadkodawcy. W przeciwieństwie do wskazanych zdarzeń, współuprawnienie do spadku powstaje wprawdzie z datą otwarcia spadku, ale ma charakter ciągły, tzn. trwa do czasu działu spadku. Powstaje zatem pytanie, jakie przepisy znajdują zastosowanie w tej kwestii. Zdaniem Sądu Okręgowego, mimo wejścia w życie z dniem 1 stycznia 1947 r. dekretu z dnia 8 października 1946 r. Prawo spadkowe (Dz. U. z 1946 r. Nr 60, poz. 328 ze zm.) oraz z dniem 1 stycznia 1965 r. ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 1964 r. Nr 16, poz. 93 ze zm.), nowe przepisy nie mają zastosowania do współuprawnienia, wynikającego ze wspólności spadkowej do niepodzielnej ręki (łącznej), do której ograniczone zastosowanie znajdują w dalszym ciągu przepisy prawa spadkowego obowiązującego w chwili śmierci spadkodawcy, czyli w niniejszej sprawie Kodeksu cywilnego obowiązującego na Ziemiach Zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej (BGB) – por. w tej kwestii wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 1988 r., II CR 17/88, OSNC 1966/11/187 oraz co do prawa właściwego dla kontynuowanej wspólności majątkowej między pozostałym przy życiu małżonkiem spadkodawcy a wspólnymi potomkami spadkodawcy i pozostałego przy życiu małżonka (tak: uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 1966 r., III CZP 30/66, OSNC 1966/11/187).

Zgodnie z § 2032 BGB, jeżeli spadkodawca pozostawia kilku spadkobierców, spadek staje się wspólnym majątkiem spadkobierców. Przepis ten przewiduje, że do czasu rozliczenia się (działu spadku) spadkobierców, istnieje między nimi wspólność majątku spadkowego o charakterze łącznym, bez oznaczonych udziałów. Charakteryzuje się ona tym, że każdy współspadkobierca może rozporządzać swoim udziałem w spadku, nie może zaś rozporządzać udziałem w poszczególnych przedmiotach spadku. Tak długo, aż nie zostanie dokonany dział spadku, udziały w poszczególnych składnikach spadku nie są oznaczone ułamkiem. Dotyczy to nie tylko udziałów spadkobierców, ale też ich następców prawnych.

W doktrynie niemieckiej na kanwie § 2032 BGB, który obowiązuje od jego uchwalenia nadal w niezmienionym brzmieniu, wyrażono pogląd (Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch , wyd. 62, C.H. Beck Verlag, Monachium 2003, Uwagi wprowadzające przed komentarzem do § 2032 BGB, Nb 3), że jeżeli jeden ze współspadkobierców umrze przed rozliczeniem się co do spadku (działem spadku) i pozostawi sam więcej niż jednego spadkobiercę, wówczas jego udział w wyodrębnionym majątku wspólnoty spadkowej przechodzi na jego spadkobierców, którzy tworzą wspólnotę spadkową dalszych spadkobierców, czyli podrzędny udział „do niepodzielnej ręki" we wspólnocie spadkowej (...). Dalsi spadkobiercy (spadkobiercy podrzędni) nie mogą rozporządzić udziałem w spadku po pierwszym (głównym) spadkobiercy, a jedynie idealnym udziałem w odziedziczonym przez nich spadku. Dalszy spadkobierca może jednak żądać działu spadku po zmarłym członku wspólnoty spadkowej (pierwotnym spadkodawcy).

Nie budzi zatem wątpliwości, że charakter prawny wspólności spadkowej jako wspólności łącznej (do niepodzielnej ręki) utrzymuje się nadal po śmierci jednego ze współspadkobierców, choćby nastąpiła ona już pod rządami dekretu z dnia 8 października 1946 r. Prawo spadkowe albo ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny. Własność współspadkobierców na zasadzie niepodzielnej wspólności spadkowej może więc być ujawniona w dziale II księgi wieczystej. Nie ma żadnych podstaw, aby wymagać od współspadkobierców przedłożenia postanowienia o dziale spadku, skoro żaden przepis prawa nie przewiduje takiego obowiązku. Jednocześnie przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 września 2001 r. w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych i zbiorów dokumentów (Dz. U. 2001 r. Nr 102, poz. 1122 ze zm.) nie tylko nie stanowią przeszkody do dokonania wpisu, ale wręcz wprost przewidują możliwość dokonania w dziale II księgi wieczystej wpisu wspólności, w której udziały nie są oznaczone. Zgodnie z § 41 ust. 2 powołanego rozporządzenia, jeżeli prawo przysługuje kilku osobom wspólnie, wymienia się we wpisie udział każdego ze współuprawnionych wyrażony ułamkiem zwykłym, a przy dokonywaniu kolejnego wpisu wielkość udziału w prawie przelicza się przez sprowadzenie do wspólnego mianownika. W wypadku wspólności, w której udziały nie są oznaczone, we wpisie wymienia się rodzaj tej wspólności. Z przepisem tym koresponduje § 34 pkt 1 lit. c rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 sierpnia 2003 r. w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie informatycznym (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 695), zgodnie z którym rubryka 2.2. działu II księgi wieczystej „właściciel" obejmuje m.in. w podrubryce 2.2.1. „udział" pole „rodzaj wspólności", przeznaczone – na wypadek jeżeli prawo przysługuje kilku podmiotom wspólnie – na wskazanie rodzaju wspólności, w której udziały nie są oznaczone. W razie wątpliwości, możliwe jest też zamieszczenie stosownej wzmianki w rubryce 2.8 „komentarz do wpisu".

Odnosząc powyższe do niniejszej sprawy wskazać należy, że w dziale II księgi wieczystej (...) ujawnieni są: (...) spółka komandytowa, E. M. (1), D. M. (3), I. M., E. M. (2) oraz M. M. (3), jako współwłaściciele przedmiotowej nieruchomości w niepodzielnej wspólności spadkowej. Z postanowienia Sądu Rejonowego Poznań - Stare Miasto w Poznaniu z dnia 3 października 2012 r., sygn. akt I Ns 501/09 o stwierdzeniu nabycia spadku po M. M. (3), E. M. (1), N. M., I. Z., D. M. (3), G. M. i E. B. wynika, iż własność nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) nabyli D. M. (2), D. M. (1), J. M., M. M. (1), M. M. (2), C. Z., L. W., R. R. (2), R. R. (1), C. S. oraz A. M. (k. 278). Brak postanowienia o dziale spadku nie stanowi przeszkody do wpisania powyższych osób w dziale II księgi wieczystej, albowiem nie tylko pierwotnym współwłaścicielom, ale również osobom, które stały się właścicielami nieruchomości w wyniku spadkobrania, przysługuje własność nieruchomości na zasadzie niepodzielnej wspólności spadkowej.

Należy jednak stwierdzić, że ugruntowany w doktrynie prawa jest pogląd, że w dziale II księgi wieczystej nie można wpisać jako właściciela osoby nieżyjącej. Wpis ma na celu usunięcie niezgodności między treścią księgi wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym nieruchomości. Niezgodność może być następstwem różnych pozaksięgowych zdarzeń faktycznych i prawnych, w tym następstwem śmierci wpisanego w dziale II właściciela nieruchomości. W razie dziedziczenia po zmarłym właścicielu w jego miejsce powinien być wpisany od razu aktualny właściciel, tzn. spadkobierca albo jego następca prawny, byleby tylko był wykazany nieprzerwany ciąg następstwa prawnego po osobie ostatnio wpisanej. W takiej sytuacji udowodnienie następstwa prawnego po zmarłym właścicielu następuje przez złożenie odpowiedniego dokumentu (postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku albo poświadczenia dziedziczenia – dopisek SO w Poznaniu). (tak np: Stanisław Rudnicki, Komentarz do ustawy o księgach wieczystych i hipotece, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 2000 r., str. 163).

A. M. nie żyła w chwili złożenia wniosku, więc nie można wpisać jej w dziale II księgi wieczystej jako współwłaściciela nieruchomości. Następstwo prawne po niej powinno być wykazane postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku albo poświadczeniem dziedziczenia. Wnioskodawcy nie złożyli tego dokumentu, nadto nie wnioskowali o wpisanie w dziale II następców prawnych A. M..

Jak wynika z postanowienia z 3 października 2012 r., sygn. akt I Ns 501/09, A. M. dziedziczy po M. M. (3)wraz z wpisanymi do księgi wieczystej E. M. (1), D. M. (3), I. M. i E. M. (2). Bez wniosku o wpisanie następców prawnych A. M., popartego dokumentem wyżej wskazanym, nie można wpisać pozostałych spadkobierców po M. M. (3). Wpis prawa własność współwłaścicieli połączonych takim węzłem prawnym nie wymaga co prawda działu spadku, ale wymaga

ustalenia wszystkich żyjących spadkobierców i wykazania ich następstwa stosownym dokumentem. Konsekwentnie nie można wpisać następców prawnych E. M. (1), D. M. (3), I. M. i E. M. (2).

Mając na uwadze powyższe, Sąd Okręgowy w punkcie 1. postanowienia na podstawie art. 386 § 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. uchylił zaskarżone postanowienia w stosunku do A. M. i w tym zakresie wniosek odrzucił, natomiast w punkcie 2. postanowienia, na podstawie art. 385 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oddalił apelację w pozostałej części.

/-/ Marcin Miczke /-/ Danuta Silska /-/ Ryszard Małecki